

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Басиста Ірина Володимирівна

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального
процесу та криміналістики Львівського державного університету внутрішніх
справ*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НАСЛІДКАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Оскарження судових рішень за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами вже було предметом розгляду науковців, але, звісно, що не всі аспекти цієї проблематики отримали своє висвітлення та вирішення. Прийнятною є практика, коли судді звертаються до науковців для отримання їхніх аргументів на користь тієї чи іншої позиції, що має місце й у ситуації із оскарженням судових рішень за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами⁸. Означене лише підкреслює актуальність задекларованої проблематики та практичну необхідність вироблення єдиних підходів до низки питань, на кшталт: чи передбачає КПК особливості перегляду оскаржуваних в провадженні рішень в апеляційному чи касаційному порядку? Що за цієї ситуації є предметом апеляційного (касаційного) перегляду? Які наслідки скасування виправдувального вироку у такому кримінальному провадженні для чинності обвинувального вироку місцевого суду?⁹

⁸ Звернення судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі №145/1444/18 (провадження №51-6053км20) до членів НКР при Верховному Суді.

⁹ Звернення судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі №145/1444/18 (провадження №51-6053км20) до членів НКР при Верховному Суді.

Варто констатувати, що чинний КПК України не містить поняття, що варто розуміти під нововиявленими обставинами (хоча і теоретичні й практичні підходи до вироблення такого поняття наявні, зокрема й у рішенні Верховного Суду по справі № 51-517ск18 від 12.05.2020 р.), а лише у трьох пунктах частини 2 статті 459 КПК України наведено *невичерпний* їх перелік. Варто погодитися із тими процесуалістами, які підкреслюють, що відсутність у КПК України вичерпного переліку нововиявлених обставин пояснюється різноманітністю та непередбачуваністю тих життєвих ситуацій, які можуть трапитися. Загалом такі обставини варто об'єднати у чотири групи, які доводять: неправильність засудження; вчинення засудженим менш тяжкого кримінального правопорушення; те, що особа вчинила більш тяжке кримінальне правопорушення; неправильність виправдання чи закриття кримінального провадження судом [1, с.519-520].

Науковці цілком виправдано та підставно до переліку пункту 4 частини 2 статті 459 КПК України, серед іншого, відносять й таку обставину, як «...виявлення нових свідків, показання яких викликають сумніви у правильності вироку» [2, с.642]. Повною мірою погоджуюся із таким правовим висновком Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, що «...положення частини 2 статті 464 КПК України про те, що «суддя... вирішує питання про відкриття кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами», слід розуміти як такі, що *надають судді повноваження перевірити наявність підстав для відкриття провадження за нововиявленими обставинами та ухвалити рішення про відкриття такого провадження або відмову у його відкритті*»¹⁰. Лише посилення, без підтвердження належними доказами, на існування певної, на думку заявника «нововиявленої обставини» не може бути підставою для скасування вироку за нововиявленими обставинами,

¹⁰ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 01.02.2020. (Рішення, внесені до ЄДРСР за січень 2020 року). <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00408>; постанова Верховного Суду від 3 лютого 2020 року у справі N 522/14170/17 (провадження N 51-1836кмо19). <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87424124>).

оскільки не є достатнім для сумнівів у законності остаточного й обов'язкового до виконання судового рішення¹¹. Саме тому судді надано повноваження на перевірку не лише наявності, а й якісної характеристики тих підстав, якими оперує заявник, ставлячи перед судом питання про відкриття провадження за нововиявленими обставинами. Слідуючи такій логіці речей, серед іншого, частиною 1 статті 466 КПК України передбачено й таку особливість, як те, що заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами розглядається судом протягом двох місяців з дня її надходження. При цьому, варто також підтримати таку позицію, що мова йде про *екстраординарну процедуру перегляду судових рішень у виняткових випадках*, коли «...розгляд цих обставин у звичайному порядку кримінального провадження став недоступним через прийняття остаточних судових рішень (*res judicata*)»¹².

На шпальтах юридичних оглядів міститься й така позиція, що «...суд не розглядає обвинувачення по суті, а лише надає оцінку доводам учасників судового провадження щодо наявності у кримінальному провадженні обставин, що не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення, а також щодо можливості впливу цих обставин на правильність судового рішення, яке належить переглянути. За змістом наведених норм процесуального закону, роль суду при перегляді судового рішення за нововиявленими обставинами зводиться лише до встановлення наявності таких обставин, оцінки їх з точки зору істотності для даної конкретної справи, їх дослідження та прийняття відповідного рішення (справа № 51-517ск18 від 12.05.2020 р. Верховний Суд)» [3]. Згідно з положеннями частини 4 статті 466 КПК України «...суд має право не досліджувати докази щодо обставин, що встановлені в судовому рішенні, яке переглядається за

¹¹ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 01.02.2020. (Рішення, внесені до ЄДРСР за січень 2020 року). <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00408>; Постанова Верховного Суду від 23 січня 2020 року у справі N 315/793/16-к (провадження N 51-3062км19). <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87243236>

¹² Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 01.02.2020. (Рішення, внесені до ЄДРСР за січень 2020 року). <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00408>; постанова Верховного Суду від 3 лютого 2020 року у справі N 522/14170/17 (провадження N 51-1836км019). <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87424124>

нововиявленими або виключними обставинами, якщо вони не оспоруються» [4]. Якщо ж докази щодо обставин, що встановлені в судовому рішенні оспоруються, що трапляється нерідко в цій «екстраординарній» стадії кримінального процесу, то суд повинен такі докази дослідити, виявити ті порушення прав людини, які з великою долею ймовірності могли бути допущені.

Оскарження рішень суду за наслідками провадження за нововиявленими обставинами може бути реалізоване в порядку, передбаченому КПК України для оскарження рішень суду відповідної інстанції (частина 2 статті 467 КПК України) [4].

Отож, серед особливостей початкового етапу та перебігу такої стадії кримінального процесу, як провадження за нововиявленими обставинами варто виділити такі, як: 1) судді надано повноваження на перевірку не лише наявності, а й якісної характеристики тих підстав, якими оперує заявник, ставлячи перед судом питання про відкриття провадження за нововиявленими обставинами; 2) заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами розглядається судом протягом двох місяців з дня її надходження; 3) екстраординарність цієї процедури провадження, серед іншого, виявляється у її винятковості, яка пов'язана із недоступністю звичайного порядку перегляду (у апеляції чи/та касації) через прийняття остаточних судових рішень¹³; 4) суд звільняється від обов'язку дослідження доказів щодо обставин, що встановлені в судовому рішенні, яке переглядається за нововиявленими обставинами, якщо вони не оспоруються [4].

Як вже зазначалося, судді надано повноваження на перевірку не лише факту наявності підстав, а й «якісної характеристики» тих підстав, якими оперує заявник у своїй заяві, ставлячи перед судом питання про відкриття провадження за нововиявленими обставинами. Тобто суддя нижчої інстанції не пізніше наступного дня після надходження заяви до суду перевіряє її відповідність не

¹³ Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 01.02.2020. (Рішення, внесені до ЄДРСР за січень 2020 року). <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00408>; постанова Верховного Суду від 3 лютого 2020 року у справі N 522/14170/17 (провадження N 51-1836кмо19). <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87424124>

лише формальним вимогам статті 462 КПК України, а й відслідковує «якісну сторону» наведених заявником підстав, і вирішує питання про відкриття провадження за нововиявленими обставинами. Іншими словами, на підставі такої перевірки визначається «прийнятність» заяви для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами або ж застосовуються правила частини третьої статті 429 КПК України. Копія ухвали невідкладно надсилається особі, яка її подала, разом із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами й усіма доданими до неї матеріалами (частина 3 статті 464 КПК України) [4].

Так як після прийняття суддею рішення про «прийнятність заяви» він відкриває та здійснює судове провадження за нововиявленими обставинами і впродовж цього провадження, серед іншого, якщо докази щодо обставин, що встановлені в судовому рішенні оспорується, досліджує їх, то логічне, що частиною першою статті 467 КПК України серед повноважень суду за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами передбачено й право суду скасувати вирок чи ухвалу і ухвалити новий вирок чи постановити ухвалу або залишити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без задоволення [4]. Також логічне, що частиною другою статті 467 КПК України передбачено можливість оскарження «...судового рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами», а не лише заяви про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, яка вже була визнана прийнятною для перегляду судового рішення судом нижчої інстанції.

Висновки. Підставою для виникнення та перебігу такої стадії кримінального процесу, як апеляційний розгляд, є подача у встановлені КПК України строки скарги *на вирок або ухвалу суду* першої інстанції, яка відповідає вимогам статті 396 КПК України. Певні особливості перегляду оскаржуваних в провадженні рішень в апеляційному та/чи касаційному порядку можуть слідувати із положень статей 394, 424 КПК України лише в тій частині, що

співвідноситься із кримінальною процесуальною можливістю оскарження розглядуваних рішень.

Предметом апеляційного (касаційного) перегляду є *судове рішення в цілому, ухвалене (постановлене) внаслідок розгляду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами з точки зору його законності та обґрунтованості в межах апеляційної (касаційної) скарги, а не лише заява про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, яка вже була визнана прийнятною для перегляду судового рішення судом нижчої інстанції.*

За результатами апеляційного розгляду *за скаргою* на вирок або ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має повноваження лише на прийняття тих *кінцевих для даної стадії* процесуальних рішень, які унормовані у статті 407 КПК України.

За умов існуючого правового поля, варто констатувати, що «...з набранням законної сили новим судовим рішенням втрачають законну силу судові рішення інших судів у цьому кримінальному провадженні» (частина 2 статті 467 КПК України). Виходячи із наведеного законодавцем формулювання другого речення частини 2 статті 467 КПК України, варто вважати, що скасування другого вироку не відновлює чинність першого вироку, який також залишається скасованим. Очевидно, що новий розгляд має проводитися з підготовчого судового засідання з огляду на втрату чинності при цьому й першим ви роком (рішенням суду першої інстанції)¹⁴.

Список використаних джерел:

1. Бобечко Н.Р. Нововиявлені та виключні обставини / *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т.* Харків: Право, 2016.: том 19: Крим. процес, судоустр., прокур. та адвокат. / редкол. В.Т. Нор (голова) та

¹⁴ Щодо застосування норм, передбачених частиною 2 статті 467 КПК України: науковий висновок члена НКР при Верховному Суді д.ю.н., професора Ірини Басистої від 26.05.2021. (на виконання звернення від судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі №145/1444/18). 10 с.

ін. Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. С. 519-520.

2. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 13-те, допов. і перероб. К.: Правова Єдність, 2017. 824 с.

3. Ірина Смірнова Деякі аспекти перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами в кримінальному процесі. 26.02.2020. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/deyaki-aspekty-pereglyadu-sudovyh-rishen-za-novovyyavlenymy-obstavynamy-v-kryminalnomu-protsesi/>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. у редакції від 4.10.2021. База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8>

Гуртієва Людмила Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету "Одеська юридична академія"

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СТАДІЇ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ (ЗА ДЕЯКИМИ ПІДСТАВАМИ)

Одним із підсумкових рішень стадії підготовчого провадження є ухвала про закриття кримінального провадження. За приписами п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК [1] суд постановляє таку ухвалу у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 4-8, 10 ч. 1 або ч. 2 ст. 284 КПК.

Підстави для закриття кримінального провадження (та провадження щодо юридичної особи) визначені ст. 284 КПК. В цій статті, крім того, названі суб'єкти, які вповноважені приймати відповідне рішення як на стадії досудового розслідування, так і в судовому провадженні. І хоч розглядувана стаття міститься у Розділі III КПК "Досудове розслідування", в ній цілком слушно визначено, за